

ISSN 1652-7224 • Publicerad den 21 september 2011

[Klicka här för utskriftsvänlig pdf-fil](#)

[Läs mer om fotboll på idrottsforum.org](#)

[Läs mer om idrottsjuridik på idrottsforum.org](#)

Konferensrapport: Toppfotbollen utmanas

Bill Sund

Institutet för social forskning, Stockholms universitet

2011 UEFA European Under-21 Football Championship spelades i år för artonde gången, och värdland var Danmark med spelplatserna Århus, Aalborg, Herning och Viborg. Mästerskapet avgjordes mellan den 11 och 25 juni, och i finalen sista dagens final möttes Spanien och Schweiz på NRGi Park i Århus. Spanien vann med 2-0 och tog därmed sin tredje Under-21-titel.

Mellan den sista gruppspelsmatchen, Ukraina mot Spanien (0-3) den 19 juni, och den första semifinalen den 22 juni mellan Spanien och Vitryssland (3-1), det vill säga måndagen den 20 och tisdagen den 21 juni genomfördes i Århus konferensen **Challenges for Football: Regulation, Health, Performance, Innovation**. Arrangör var Institut for Idræt, Aarhus Universitet, tillsammans med Idrættens Analyseinstitut, Play the Game, Danmarks medie- og journalsthøjskole, samt Sport Aarhus Events.

Konferensen innehöll fyra temata, nämligen fotbollens reglering, alltså konferensens huvudtema, och två teman om fotbollens sociala och mediala dimensioner, samt ett tema om träning och matchning av dagens och morgondagens fotbollsspelare. Vår man på plats i Århus, **Bill Sund**, som är mest intresserad av frågor kring fotbollens organisering valde att fokusera denna del av konferensen. Han var dessutom den ende svensken bland hundratalet fotbollsinträsade från olika europeiska länder.

Och deltagarna bjöds på ett intressant och spännande program med en rad välplacerade aktörer inom europeisk fotboll och fotbollsforskning: Stephanie Leach, UEFA, Stefan Szymanski, CASS Business School, **Hallgeir Gammelsæter**, Høgskolen i Molde, Sean Hamil, Birkbeck College, Oliver Budzinski, Esbjergs Universitet, **Rasmus Storm**, Idrættens Analyseinstitut, samt Gregor Hovemann och Joachim Lammert, Technische Universität i Chemnitz.

Bill Sunds utomordentligt fylliga och intresseväckande rapport är räddningen för alla oss som inte hade möjlighet eller av andra skäl valde bort att delta i konferensen. Läsaren får en grundlig genomgång av behoven av, och planerna på, ekonomisk reglering av europeisk fotboll, argumenten för och emot, och prognoser för dess genomförande.

Det har nu blivit uppenbart för allt fler att den europeiska proffsfotbollen måste regleras och det på ett grundläggande sätt. Vissa klubbar går med enorma underskott och tillämpar budgetprinciper som i bästa fall kan kallas för mjuka, styrda enligt "soft budget"-principer, liknande de som stora företag tilläts tillämpa i de socialistiska kommandoekonomierna på sin tid.^[1] Även på den marknad där fotbollsklubbarna befinner sig måste regleringar till för att förbättra konkurrensen, stävja ekonomiska äventyrligheter och stoppa stora underskott. UEFA, den europeiska fotbollsorganisationen, vill därför införa en skarp licens för att få till stånd en sund ekonomi i klubbarna, så att konkurrensen dem emellan kan bli rättvis. Licensen och regleringen kallas FFP, uttytt "Financial Fair Play", och skall implementeras från och med sommaren, 2013. Men förankringsprocessen har redan inletts. I Sverige, Norge och Storbritannien samt i andra länder finns för övrigt redan en motsvarighet införd. Så FFP är inget helt nytt inom sportvärlden. Ju mer marknadsmässig fotbollen blir, desto större blir kraven på reglering. FFP kan således bli en tuff komplettering till de nationella regel- och licensverken.

Denna kommande reglering utgör naturligtvis en stor utmaning för hela "fotbollsfamiljen", och särskilt dess marknadskrafter, men också alla andra, som fans, intressenter och experter av skilda slag. Mycket påpassligt anordnades därför en internationell konferens i Århus i juni månad 2011 för att diskutera hela den aktuella problematiken för fotbollen. En uppföljare inkallas i Köln nu i höst (www.playthegame.org). Bakom Århuskonferensen stod Idrættens Analyseinstitut i Köpenhamn (www.idan.dk) och Institutet for Idræt ved Aarhus Universitet (www.sport.au.dk). Den samlande konferenstiteln var "Challenges for Football" och programmet upptog fyra teman, nämligen fotbollens reglering, alltså konferensens huvudtema, och två teman om fotbollens sociala och mediala dimensioner samt ett tema om träning och matchning av dagens och morgondagens fotbollsspelare. Själv koncentrerade jag mig på regleringstemat och där kom inlägg och presentationer från UEFA, danska fotbollsfacket samt från forskarvärlden och dessutom från supporterorganisationen "Supporters Direct". Det hela var högst intressant och lärorikt. Egendomligt nog var jag den ende svensken där bland hundratalet konferensdeltagare från olika fotbollsländer, dessa junidagar i fagra Danmark.

Hur var upplägget och vad behandlades då mer specifikt? Temats huvudfrågeställning var sålunda: Vilka åtgärder vill UEFA införa och kommer en sådan strikt reglering av europeisk fotboll verkligen att fungera samt vilka orsaker finns bakom många klubbars finansiella problem? Den personella agendan var konstruerad så att kritiker i första hand fick komma till tals dels mot UEFA:s planer och dels mot det nuvarande turbulenta ekonomiska läget bland fotbollsklubbarna i Europa. Perspektiven som anlades var huvudsakligen ekonomiska och organisatoriska. Företrädare från de ekonomiska vetenskaperna hade huvudrollen, det var deras planhalva.

Reglering och dess konsekvenser

Inledde gjorde Stephanie Leach från UEFA med en lång föredragning av innehållet i FFP och strax därpå följde Stefan Szymanskis kritiska föreläsning. Han är knuten till Cass Business School vid City University i London.

Stephanie Leachs huvudpunkter var redovisande och de gällde bakgrunden till regelpaketet, motiveringar till och själva innehållet i konceptet, implementeringen och den övervakningspanel som skall följa klubbarnas ekonomiska utveckling. I föredragningen fanns också några mer analytiska inslag och då beträffande olika klubbägare. I bakgrunden redovisades klubbarnas ekonomiska problem och att klubbar balanserar på avgrunden. Fakta om läget har UEFA tagit fram genom några "benchmarking"-studier (www.uefa.com). UEFA vill kunna beskydda den europeiska klubb fotbollen, turneringarna, arenorna och inte minst hela ungdomssidan från förfall. Innehållet i FFP består av ett antal åtgärder som hårdare regler för försenade löneutbetalningar och transfertransaktioner samt ökad transparens i klubbarnas ekonomier.

Det avgörande kriteriet består av ett "break-even" krav som innebär att klubbarna måste ha balans mellan intäkter och kostnader – och inte leva över sina tillgångar. Denna klausul kommer att träda i kraft 2012. Åren därefter kommer disciplinära åtgärder att vara möjliga och avstängning från UEFA:s cuper kan bli en realitet från 2014-2015. Förankringsprocessen och implementeringen görs sålunda i olika steg, så alla hinner med. I den utsedda övervakningspanelen ingår representanter från de fem stora ligorna/förbunden samt från Holland, Belgien och Grekland.

Stephanie Leach listade fyra huvudgrupper av renodlade ägarkategorier: en "Business investor", en "philanthropist", en "glory hunter" och en "incognito", samtliga med sina speciella principer och agendor. De två första är väl mest välkända. Milans ägare Berlusconi kan sägas vara typisk för den tredje gruppen medan den fjärde innehåller personer med en kriminell sida som vill tvätta pengar etc., enligt UEFAs föredragande. Notera att modellen med medlemsägande, som i Norden, Tyskland och Spanien, inte finns med. Hon menade också att dessa ägare ovan oftast följer principen "vänta och se" samt att det finns en påtaglig risk att klubbägarna kommer att försöka kringgå UEFAs regler, och att de kommer att slå tillbaka genom att starta kampanjer som går ut på att UEFA vill skada klubbarna och därvid även använda sig av EU i denna kamp.

Stefan Szymanski inlägg utgjordes av en bedömande utvärdering av UEFAs koncept. Inledningsvis citerade han den gamle storspelaren Karl-Heinz Rummenigge, som var en huvudfigur i G14 innan denna storklubs- och kartellorganisation lades ner, och nu leder efterföljaren, European Club Association, ECA.

If we carried on in the way we are, with several clubs in Europe losing more than 100 million euros each year, then it is only a question of time before we have a big, big problem.

Szymanski jämförde sedan den europeiska sportmodellen, med dess Bosmanregel, med den amerikanska där ligorna som bekant är slutna och spelarmarknaden strängt reglerad, med "salary caps" (lönetak) till exempel, och kom fram till att det onekligen finns poänger med den amerikanska modellen för att kunna ha sunda finanser, för det är klubbarna därute som har problemen. Efter en genomgång av UEFAs "break-even" regler fann han bland annat att detta system skulle cementera problematiken att klubbar under det absoluta toppskicket aldrig når elitnivån. Sådana tendenser ser vi redan nu. Här antyds således hela frågeställningen om centrum och periferi som behandlades på Malmökonferensen om fotboll på våren 2010. Han trodde inte att "Break-even"-reglerna skulle kunna reducera de finansiella problemen. Han frågade sig också om UEFAs upplägg var ett sätt att kapa de ökade lönekostnaderna; om så är fallet innebär det ett brott mot EUs viktiga regelverk mot kartellbildning, då UEFA i så fall uppträder som en kartell. Hans skarpaste slutsats var att FFP-systemet skulle gynna de stora redan mäktiga klubbarna. Därmed, kan det tilläggas, kommer man allt närmare det amerikanska systemet där bara de utvalda finns med i ligorna. De andra finns inte med som medlemmar/deltagare i enlighet med den amerikanska modellens systemlogik. Sådana icke avsedda konsekvenser kan FFP möjligen få.

Två huvudtendenser

Hallgeir Gammelsæter från universitetet i Molde och känd för idrottsforum.orgs läsare analyserade därefter toppfotbollens organisationer och styrning i Europa. Upplägget vilade på följande utgångspunkter och frågeställningar: (1) förståelsen för fotbollens alla organisationer är svagt utvecklad när det gäller hur de styrs; (2) spelet är standardiserat och genomlyst men hur är det med organisationsstyrningen? (3) Är fotbollen en industri – och i så fall vilken typ av industri? (4) Vad består fotbollen egentligen av i skuggan av Premier League och Champion Leagues stora klubbar? Vilka mönster finns det? Gammelsæter bjöd sedan på flera utmärkta iakttagelser av den moderna fotbollen via en belysande strukturell modell om toppfotbollens intressenter och institutionella logiker där marknaden, nationsstaterna och "fotbollsfamiljen" (läs UEFA och dess medlemsförbund) utgör grunden medan ligorna, klubbarna, spelfacken och fansen samt Bosmandomen utgör integrerade delar.

Gammelsæter gick vidare genom att analysera homogeniserande trender samt regionala och nationella olikheter inom den europeiska fotbollen. Han såg för det första en ökning av olika sorters organisationer, där endast en minoritet är rena företagssammanslutningar. Vidare, för det andra, en mångfald av ligor samt en minskad solidaritet när det gäller fördelningen av TV-pengar och slutligen en viss form av standardisering genom den licensiering som redan finns. Bland olikheterna tog han i huvudsak fram förhållandet mellan staten och marknadskrafterna i olika länder samt framhöll hur olikheterna ser ut i ett jämförande länderperspektiv. Djuplodande analyser av detta tema finns i den nyligen av Gammelsæter och Benoit Senaux redigerade antologin *The Organisation and Governance of Top Football Across Europe* (Routledge, 2011), vilken rekommenderas till läsning.

Efter detta länderperspektiv tog sig Hallgeir Gammelsæter an den europeiska nivån, alltså UEFA-nivån, och där såg han två motstående huvudtendenser: den ena består i att UEFA försvagats genom Bosmandomen och att kommersialiseringen av klubbarna skapat nya starka intressenter genom klubbkartellerna G14, numera ombildad till European Club Association, ECA, med knapp 200 medlemsklubbar och med Rummenigge som drivande ordförande[2]. Den andra utgörs av att UEFA i själva verket stärkts genom Champions League och European League och att förbunden i

större utsträckning söker stöd hos UEFA samt genom den succéfyllda ”sociala dialogen” med EU om fotbollens roll, etc. Frågan är då vilken huvudtendens som är starkast. Sant är dock att den nationella licensieringen och FFP möjligen är på väg att åter sätta UEFA på kommandobryggan, menade Gammelsæter. I vilket fall är det betydligt mer komplicerat än förr att ta sig dit och sedan kunna navigera detta skepp; det är verkligen en seglats mellan Scylla och Charybdis. Michel Platini, UEFAs ordförande, har viljan att reducera storklubbarnas makt. Men är han mannen att klara detta storslagna maktprojekt gentemot fotbollens furstar?

Sedan åtminstone några år finns en ökande medvetenhet om att även spelarna är organiserade, och på samma sätt som övriga löntagare i fackliga organisationer. I skrivande stund har de spanska och italienska spelarfacken visat sina muskler och strejkat. För trots att många spelare tjänar mycket pengar finns ändå behov av trygghet för kollektivet fotbollsspelare. Om spelarfackets utveckling och utmaningar talade på konferensen Mads Öland, spelarfackets ordförande i Danmark och ledamot i det internationella spelarfackets FIFPROs styrelse. Han gick igenom danska spelarföreningens organisatoriska struktur och framhöll att spelarnas röster behöver höras i fotbollens också i olika beslutsfora. EUs sociala dialog är viktig för att diskutera och definiera de anställdas sociala standard i Europa. Detta gäller även fotbollsspelare, och då handlar det om spelarnas kontrakt. Han menade avslutningsvis att klubbarna allt som oftast inte följer vad som föreskrivs i spelarkontrakten. Kort sagt är behovet stort av ett starkt spelarfack som kan företräda spelarna på fotbollens olika beslutsnivåer.

Från England via Tyskland till Danmark

Genom nyorienteringen (ligaupplägg, arenor, biljettpriser mm), TV-intäkterna och bekämpningen av huliganismen fick England en betydligt starkare ställning inom europeisk toppfotboll än tidigare. Många utländska toppspelare har sökt sig dit. Enligt rapportserien *Annual Review of the European Player's Labour Market* (2011) uppgick andelen utländska spelare till knappt 60 procent av samtliga i Premier League. I vissa klubbar, som Arsenal, är siffran ännu mycket högre. Överhuvudtaget har den nya ligan visat sig vara ett lyckat projekt. Det märktes även på denna konferens – genom bland andra Sean Hamil – där den engelska problemformuleringen och fotbollsstilen (som vanligt i Norden) hade en stark ställning. Men den utmanades av Tyskland, där fotbollens organisationer och styrning ser annorlunda ut, vilket rapporterades av Oliver Budzinski. Från dansk horisont gjordes en intressant analys av Rasmus K Storm, tillika en av konferensorganisatorer.

Sean Hamil, baserad vid Birkbeck Sport Business Centre vid Birkbeck College, University of London, gick igenom den engelska fotbollshistoriens senaste decennier och belyste därmed perioden från den mörka tiden till den ljusa. Han menade att engelsk fotboll och Premier League förtjänade hyllningen att räknas som Europas mest succéfyllda liga. Men problem finns och de finns på den finansiella sidan. Ligan har aldrig varit vinstskapande. De ekonomiska svårigheterna har hopat sig. Frågan är varför och här anförde Hamil följande argument: ett alldeles för högt löneläge; ”racet” att hela tiden försöka få fatt i de bästa spelarna på den globala spelarmarknaden; en till synes ständigt ökande inflationsspiral där klubbarna lever över sina tillgångar; och till sist, att denna överspendering accepteras som legitim. Vad skall man då göra åt saken och lösa problemet?

I England finns och har funnits ett motstånd mot en reglering av fotbollsklubbarnas ekonomiska förehavanden. En gång i tiden hade exempelvis engelska fotbollsspelare maximilöner (alltså ett lönetak) som uppgick till en god hantverkarlön och inte mer, kan inflikas. Rapporter har gjorts och diskussionen fortsatt. Lösningen ligger menade Hamil och hans medhjälpare Geoff Walters i att förstå att elitfotbollen ingår i sportens ”Eco-system” och för att systemet skall kunna befinna sig i jämvikt behöver lämpliga regleringar ske. Då först uppstår fördelar för fotbollens alla intressenter. Frågan är bara hur detta ekosystem som helhet är sammansatt. Här behövs empirisk forskning av hela ”fotbolls familjen” och dess intressenter.

Oliver Budzinski, verksam vid företagsekonomiska institutionen vid Esbjergs universitet i Danmark, hade flera utgångspunkter i sin analys av en stram reglering utifrån exemplet tysk fotboll och Bundesliga. Noteras bör att samtliga Bundesligaklubbar utom Leverkusen (Bayer AG) och Wolfsburg (Volkswagen AG) är medlemskontrollerade via 51-49-regeln som ju också, men omtvistad, finns inom svensk fotboll – som för övrigt uppvisar likheter med den tyska motsvarigheten. De nämnda klubbarna är undantagna och de har som synes var sitt stort företag bakom sig. Inom tysk fotboll finns redan viss reglering av klubbarna via en licens. Uppfylls inte kriterierna kan sanktioner vidtas mot klubben i fråga genom, till att börja med, en varning utdelas, sedan följer en kortare suspension, poängavdrag och böter. Ganska hårda bud med andra ord.

Budzinskis första utgångspunkt var: När är en finansiell reglering berättigad i ett marknadsperspektiv? Den andra gällde mer speciellt för fotboll, eller: När är den berättigad i ett managementperspektiv avseende själva ligan som sådan? Och den tredje utgångspunkten utgjordes av ett renodlat konkurrensperspektiv på Champions League, de nationella ligorna och mellan de olika landslagen. Detta hanterade han logiskt utifrån ekonomisk teori och kom fram till att finansiell reglering fungerar bättre på lång än på kort sikt och att den ökar konkurrensen mellan de europeiska ligorna. Alltså

precis vad Platini och UEFA syftar till. Men detta kräver, påpekade han vidare, att misskötta klubbar avstängs. Budzinski lanserade även hypotesen att finansiell reglering gynnade mindre klubbar medan de stora kunde tendera att skadas. Här gick han således delvis emot Szymanskis uppfattning. Slutligen framhöll han att Bundesligas finansiella reglering långt ifrån är perfekt.

[Rasmus K. Storm](#), verksam vid Idrættens Analyseinstitut och forskarstuderande samt känd för idrottsforum.orgs läsekrets, analyserade fotbollen i såväl ett "hard" som ett "soft budget"-perspektiv. Ansatsen går väl att operationalisera och resultatet blev klart intressant. Företag och organisationer som måste balansera sina kostnader utifrån intäkterna och som inte kan manipulera skatterna eller få speciella banklån budgeterar enligt principerna för en "hard budget". Har organisationen möjligheter att inte strikt behöva följa dessa regler kan principerna för "soft budget" användas, och det är vad många fotbollsklubbar gör, menade Rasmus K Storm. Han fann detta tydligt i engelsk fotboll, där banker och långgivare uppvisar ett betydande tålmod med stora klubbar. I Italien har klubbarna särskilda skattevillkor och han exemplifierade här med Lazio, och i Spanien är det väl ingen som tror att varken Barcelona eller Real Madrid någonsin skulle kunna gå i konkurs. Här härskar principerna för "soft budget constraints", framhöll Storm med utgångspunkt från sin teoretiska ansats. Även i Danmark tillämpas dessa principer.

Mot bakgrund av sin ländergenomgång ställde han frågan om varför en reglering är nödvändig och tog fram fyra skäl för detta: för det första att sporten i sig bygger på en reglering, alltså tävlingsregler med mera; för det andra att det är dubiöst att inte reglera klubbarnas ekonomiska upplägg när denna utgör en så viktig grund för hela verksamheten; för det tredje och fjärde att även om idén om lika konkurrenskraft är en tydlig teoretisk konstruktion bör man ändå eftersträva lika konkurrens för alla. Avslutningsvis trodde han inte att UEFA:s FFP-program skulle kunna bli så framgångsrikt eftersom reglerna kan komma att mjukas upp och hur strikta kan då sanktionerna bli?

Supportrarnas perspektiv

Från det tyska universitetet Technische Universität i Chemnitz presenterades en utvärderande studie av Gregor Hovemann och Joachim Lammert. Syftet med studien var att göra en utvärdering av FFP utifrån fansens perspektiv samt att ge UEFA "feed-back" och rekommendationer till förbättringar. Deras tillvägagångssätt innebar att göra en undersökning av förhållandena i sex olika länder (samtliga klubbar i de fem stora ligorna samt i Ryssland) genom en bred ansats. För detta hade organisationer i 53 länder kontaktats i de aktuella frågorna. Vidare hade uppgifter inhämtats från ECA (European Club Association), europeiska ligor och nationella förbund samt från ledande fotbollstidskrifter. Stöd hade man erhållit från supporterorganisationerna "Football Supporters Europe" och "Supporters Direct". De visade mängder med statistiska data och deras slutsatser av studien var, att fansen hade noterat problemen i klubbarna som hade lett fram till UEFA:s koncept, att fansen stödde konceptet och att de även kunde tänka sig en mer långtgående reglering. Men de var oroliga för att UEFA inte skulle applicera reglementet tillräckligt strikt och därmed skulle det objektiva verkställandet bli alltför svagt. UEFA har således ett starkt stöd från fansen när det gäller att reglera fotbollen i enlighet med FFP. Det underströks ytterligare genom Antonia Hagemanns presentation, hon företräder "Supporters Direct".

Slutsatser

Om forskarna till viss del var skeptiska var alltså fansen mer tydliga i sitt stöd för UEFAs FFP och dess implementering. Vetenskap är kritik, som Gunnar Myrdal en gång i tiden formulerade det och det är givetvis vår uppgift att noggrant granska uppkomna idéer och mer utvecklade koncept, även när de kommer från den kära fotbollen. Den bakomliggande frågeställningen mellan marknad och politik, alltså hur styrande och skarpa kan regleringarna få vara, är ju också kanske den mest avgörande frågan som en samhällsvetare kan ställas inför. Mot den bakgrunden är det inte så märkligt att forskarna som kom till tals på denna konferens delvis kom till olika resultat. Men en bra genomlysning av UEFA:s planer var det hur som helst. Troligen är det så att ett legitimt genomförande av FFP kräver en omorganisation av framför allt FIFA, UEFA:s överordnade organ. Ty en organisation som kräver ordning och reda måste själv helst vara ett genomlyst föredöme och det är knappast FIFA idag med tanke på de korruptionsaffärer som kommit i dagen. Paternalismen måste bort och demokratiska principer vinna insteg.

Noter

- [1] Denna teoretiska ansats om mjuka budgetrestriktioner (SBC) har utvecklats av den ungerske ekonomen János Kornai.
- [2] Det kan tilläggas att ECA driver en hård linje mot FIFA, Internationella fotbollförbundet, dess ledning och ogenomlysta management. Planer finns till och med på att lämna FIFA.

Copyright © **Bill Sund** 2011

www.idrottsforum.org | Redaktör **Kjell E. Eriksson** | Ansvarig utgivare **Kristian Sjövik**